

## ФЕНОМЕН «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ НАЦІЇ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Чихаріна К. І.

здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня  
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди  
м. Харків, Україна

*У світі глобалізаційних трансформацій кожна країна має бути підготовлена до ефективної взаємодії з викликами XXI століття. Прошарком суспільства, який відповідає за інтелектуальний, культурний, духовний розвиток, інноваційну діяльність тощо, є інтелектуальна еліта нації, тож виникає необхідність аналізу особливостей її діяльності у сучасних реаліях.*

**Ключові слова:** еліта, інтелектуальна еліта, суспільство інтелекту, глобалізаційні процеси.

*In the world of global transformations, every country needs to be prepared for the effective interaction with the challenges of the 21st century. The stratum of society, which is responsible for the intellectual, cultural and spiritual development of society, is the intellectual elite of nation. So, there is a need to analyze the main features of its activities in modern reality.*

**Key words:** elite, intellectual elite, society of intellect, globalization processes.

Сучасний світ невпинно висуває високі вимоги до національної еліти. Саме прошарок кваліфікованої національної еліти, маючи владні й адміністративні повноваження, здатен успішно розв'язувати проблеми XXI століття, забезпечувати розвиток країни в усіх сферах життя, презентувати та укріплювати її позиції на міжнародному ринку. У свою чергу, інтелектуальна еліта нації бере на себе відповідальність за інтелектуальний, науковий й культурний багаж держави; має на меті не лише зберегти набуте, але й вдало примножити здобутки.

Проблема інтелектуальної еліти нації не є достатньо розробленою на сьогодні, проте науковці все ж активно приділяють увагу поняттю «інтелектуальна еліта» й розгляду основних завдань осіб, які належать до цього прошарку суспільства. Визначене питання стало предметом дослідження як українських учених (В. Гошовська, В. Карлова, І. Коляда, В. Кремень, К. Михайлова та ін.), так і закордонних науковців (Дж. Говер, Ч. Кадушин, М. Тічі та ін.).

Даючи визначення поняттю «еліта», ми неминуче зіштовхуємося з дихотомією еліта — маса. У будь-який період розвитку людства виділявся певний привілейований прошарок населення, який був провідним у суспільстві, мав більші повноваження в прийнятті важливих рішень, їх реалізації. Засновниками теорії еліт у сучасному вигляді вважаються В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс. Так, В. Парето вважає, що прошарок еліти займають особи, які мають найвищий індекс у своєму полі діяльності, досягли вищого рівня кваліфікованості, займають провідне положення в суспільстві згідно зі ступенем впливу, соціальною могутністю [1]. Г. Моска стверджує, що еліту складає прошарок, зорієнтований на

управління й владу; він є меншістю, що контролює масу [1]. Р. Міхельс підкреслює організаційні здібності еліти [4]. Спираючись на тенденцію наділення прошарку еліти вищими владними повноваженнями, розуміння означеної верстви як більш кваліфікованої, впливової й соціально активної, можемо перейти до наступної складової термінологічного поля – поняття «інтелектуальна еліта нації».

Сучасні глобалізаційні процеси визначають нові виклики й вимоги для національної еліти, зокрема для прошарку інтелектуальної еліти нації. Це й породжує нові дискусії щодо визначення поняттєвих рамок терміну «інтелектуальна еліта нації», її функцій у сучасному світі змін та інноваційних технологій. Довгий час поняття «інтелектуальна еліта» не мало чітких рамок в контексті дефініцій. У класичному розумінні поняття «інтелектуальна еліта» ми говоримо про особливий прошарок суспільства, який є генератором філософських, економічних, соціальних, гуманітарних ідей, виявляє себе в здатності до нових відкриттів, новаторській діяльності в межах власної спеціальності, у такий спосіб здійснює вплив на широкі маси та суспільно-політичне життя країни. У своїх доробках В. Кремень стверджує, що в сучасному суспільстві окреслена група людей має виконувати принципово важливі для нації функції, як-от: інтеграційна, комунікативна, ціннісно-нормативна, інноваційна, пізнавальна, контролююча, консультативна [2]. Отже, діяльнісний потенціал інтелектуальної еліти нації буде повністю реалізовуватися на благо держави, її майбутнього.

Основні дефініції поняття «інтелектуальна еліта» все ж зберігають певні лейтмотивні принципи та вимагають від інтелектуальної еліти дотримання духовної культури, високих інтелектуальних показників, розвиненої культури мислення [3]. Наразі можна стверджувати, що роль інтелектуальної еліти нації у житті країни поступово збільшується. Дослідники пов'язують це з поступовим формуванням «суспільства інтелекту». За таких умов значну перевагу отримують саме суб'єкти наукової й інтелектуальної діяльності. Можна стверджувати, що на сучасному етапі історичного розвитку суспільства, виявляються певні меритократичні тенденції. Приходимо до розуміння, що формування інтелектуальної еліти нації та розвиток інтелектуального капіталу країни залежить від здібностей та потенціалу відповідної групи осіб. Безперечно, суспільство інтелекту визначає певні тенденції у життєдіяльності нації: затребуваність інтелектуальної праці в різних сферах життя суспільства; високі вимоги до інтелектуального ресурсу кваліфікованих фахівців; продукування нових інтелектуальних, культурних, духовних продуктів.

Не зважаючи на стрімкий розвиток усіх сфер життя суспільства й спрямованості в бік інтелектуалізації світу, певні проблеми залишаються актуальними й породжують нові, як-то: міграційні процеси, транснаціональний ринок праці, руйнування культурної унікальності країни, зменшення ролі духовної й культурної складової в житті суспільства тощо. Подані явища створюють нові сфери для діяльності інтелектуальної еліти. Крім того, ми розуміємо, що однією з причин гальмування розвитку країни є слабо представлений прошарок інтелектуальної еліти нації у керівній верхівці держави. Частина пострадянського

суспільства не має достатнього капіталу й ресурсів, які можуть впливати на формування розвиненого «суспільства інтелекту».

Нова генерація суспільства потребує нової освітньої парадигми, вдосконалення й модернізації освітніх програм, сучасних підходів до розв'язання педагогічних завдань нового етапу розвитку людства. Формування сучасної інтелектуальної еліти нації нерозривно пов'язане з освітніми процесами ХХІ століття. Ми відмічаємо, що відбувається розширення ринку освітніх послуг, посилення конкуренції між закладами освіти, докорінні зміни в устрої формальної й неформальної освіти, реформація системи освіти в цілому. Крім того, змінюються ціннісні, культурні та духовні орієнтири. Удосконалення потребує і професійна підготовка педагогічних кадрів, які готують інтелектуальну еліту суспільства. Сучасна еліта має бути підготовлена до взаємодії з глобалізаційними викликами світу, вміти вдало аналізувати ризики й прогнозувати можливі наслідки суспільних процесів, бути готовими до пошуку нестандартних рішень.

Виклики сучасного глобалізаційного процесу й світової пандемії визначили за необхідне створення й підтримку нового типу освітнього простору – дистанційного простору. Виникає необхідність створення якісного освітнього продукту, розробки онлайн-платформ, якісних онлайн-курсів, які можуть забезпечити не лише ґрунтовне викладення теоретичного матеріалу, але й формувати вміння та навички. Ми маємо пам'ятати, що необхідним є й оцінювання знань. Слід зазначити, що зростають вимоги до педагогів. Від педагогічних кадрів вимагається вміння виховати справжнього спеціаліста, кваліфікованого інтелектуала, який може, спираючись на власний розум та інтелект, аналізувати проблеми сучасного життя, вдало взаємодіяти з ними в межах власної спеціальності, компетентності.

З одного боку, новий дистанційний освітній простір – це новий вимір у контексті сучасного освітнього процесу, тож певні спеціалісти, викладачі зіштовхуються з відсутністю навичок й недостатньою готовністю до нових реалій роботи, відсутністю мобільності в означеному питанні. З іншого боку, процеси, які сьогодні відбуваються, є рушіями розвитку, переосмислення освітньої системи, її сильних та слабких сторін. Це розширює можливості набуття знань, умінь та навичок за будь-яких умов.

Не зважаючи на позитивні чи негативні оцінки, глобальні зміни продукують нову реальність, суспільство інтелекту потребує нової генерації національної інтелектуальної еліти, яка має володіти інструментами для ефективної взаємодії з дистанційним онлайн-середовищем, використовувати його не лише для власного розвитку й вдосконалення кваліфікації, але й на благо розвитку нації.

Отже, роль інтелектуальної еліти у формуванні сучасного «суспільства інтелекту» у світі глобалізаційних трансформацій є надзвичайно значною. Ми впевнені, що держава має посилювати прошарок інтелектуальної еліти в керівній верхівці держави, наголошувати на вихованні інтелектуальної еліти нового формату, накопиченні інтелектуального капіталу задля збереження духовних, культурних та наукових надбань. Ланка підготовки педагогічних кадрів, які

виховують інтелектуальну еліту нації, теж потребує інноваційних підходів та прогресивних ідей. Сучасне онлайн-середовище відкриває нові горизонти для освоєння, а кваліфікована інтелектуальна еліта здатна перетворити його на дієвий інструмент суспільного розвитку. За умов успішного подолання заявлених викликів країна зможе успішно формувати суспільство інтелекту, яке вдало представить її, забезпечить невідпинний розвиток та процвітання.

### Список використаних джерел

1. Демиденко Г. Історія вчень про право і державу : навч. посібник. Харків : Консум, 2004. 432 с.
2. Кремень В. Еліта або лідерство в суспільстві знань. *Наукова еліта у розвитку держав* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 жовт. 2012 р.). Київ : Праймдрук, 2012. С. 12–18.
3. Кремень В. Інтелектуальна еліта в контексті людиноцентризму. URL: <https://znannya.org.ua/index.php/arkhiv/62-suspilstvo-arkhiv/309-intelektualna-elita-v-konteksti-lyudinotsentrizmu> (дата звернення: 13.02.2022).
4. Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : навч. посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

## ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

**Шаповалова Н. П.**

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського  
м. Полтава, Україна

*Розглянуто законодавче забезпечення концепції профільного навчання в українській школі в період 2003–2021 рр. Проаналізовано нормативну базу на рівні концепцій і законів. Висвітлено основні труднощі стосовно втілення профільної освіти у сучасній старшій школі. Актуалізовано подальші напрями дослідження: вивчення практичного досвіду закладів загальної середньої освіти, які на теперішній час вже працюють як профільні.*

**Ключові слова:** *Концепція профільного навчання, профільна середня освіта, академічне спрямування, професійне спрямування, опорна профільна школа.*

*The legislative support of the concept of field-specific education in the Ukrainian school in 2003–2021 is revealed in the article. The normative base at the level of concepts and laws is analysed. The main difficulties in the implementation of field-specific education in modern high school are highlighted. The further directions of studying the mentioned problem are revealed. They involve studying the practical experience of general secondary educational institutions, which are currently working as field-specific institutions.*